

न्यस्मिंश्चरुतोरविचारवशेनरुतुर्नेयः अयमर्थः पूर्वपराद्वेभवतस्यविद्याज्ञानाबुद्ध्यादि
एतेष्वस्मृतिमितुक्तं तत्र५१ स्मृतेश्लोकरुतुर्न५१

रुतु५१

रा दमस्मिन्नयने उदगयने संभवति नदा र्कचारवशेनर्वक्तव्यः एतदुक्तं
भवति सौरेणामानेनचतुर्वक्तव्यः नचान्देणयथाशिशिरे स्मृते मकरकुम्भयोरन्या
तमेणपोस्तुर्वस्यावस्थाने तेयम् एवंशेषराशिषूत्यम् ॥ अथायनविलोमे ग्रहपरिवर्त
रु४ नान् तुज्ञानमासपरिज्ञानेवैन्दवग्रहाह ॥ चन्द्रसजीवाः परिवर्तनीयाः शुक्रारमन्दे
रयने विलोमे देवताणामागप्रथमस्तुल्यमासोनुपातान्निधयोविकल्पोः अयनेविलो
मे सति चन्द्रसजीवाः शशिवधयुरवो यथासंख्यं शुक्रारमन्देः मितकजसौरेः परि
वर्तनीयाः बुधोभौमेनगुरुः सौरेणार्द्राश्विमेनबुधोमैत्रेयसजीवाः सौरेणरविर्बुधो
तत्रे देवातम यद्युन्नरायणो ज्ञाते शरद्वकालो ज्ञातस्तदा संते जातइति वक्तव्यम्
दिनां ज्ञेयसंज्ञेनातस्तदायसंज्ञेनातइति वक्तव्यम् दक्षिणायनेवसंते जातस्तदा शरद्व
धिजातः उत्तरायणो शरदि प्राप्तायांशीघ्रे जातः दक्षिणायनेशीघ्रे ज्ञाते शरदिजातः
उत्तरायने हेमंते शिशिरे जातः दक्षिणायने शिशिरे प्राप्ते हेमंते जातः एवमृत्तो ज्ञाते
मासज्ञानमाह देवताणामागइति प्रश्नकालेयो देवताणोवर्तते तस्य देवताणाम्
स्मृते५२

हृ.
सी.
अ.८
रु४
अ.५
व.५
कै.५५

अस्येनस्था
प्याः=६०

व

शाविभागेन द्वादशवार्षिकी दशांसेषु परिकल्प्य तत्तेजो संसर्गो ह्यर्धज्ञानम्
 तथा प्ररुषलक्षणोपपद्यते पादौ सगुल्फौ प्रथमं यदि ह्यौ न वेदितौ ये स जातवक्त्रे ३
 मे फोतुस्युष्माश्च तथा तृतीयं नाभिकर्दिचे निवर्त्य मातुः ॥ उदरे कथितं च पंच
 मे हृदये षष्ठमथ स्तनान्वितम् अथ सप्तममत्र जडुं कथयन्त्यष्टममोष्ठकंधरे न
 यनेन वमं च सप्तमीं सललाटे दशमं शिरस्तथा किं तत्र यस्य विशतधिकं वर्षं
 शानं जन्म नो व्यतीतं तस्य नष्टं जातं कथं ज्ञानोपाय एव नास्ति एवं च वर्षेषु शाने
 षष्ठं ज्ञानार्थं मातुः ॥ श्रीश्लोक लक्षण इत्यादि येन लगनेन पुष्पा एव ज्ञाने तत्र वेदकः
 सूर्यः स्थितस्तद्देकाणो वा लग्नेन तदा श्रीश्लोकात् इति वेत्तव्यं कथितं स्तनशेषैः
 शेषैरन्यैश्चन्द्राद्यैश्च हे लग्नस्यैवं सर्वमेव कथितं देकाणोः शिशिरादय इत्या
 दिनाग्रं येन तत्र दशानैश्च गोलक्षणे भवति देकाणो वा तदा शिरे जातः एवं मुक्ते
 न देकाणो वा वयोस्तु बुधेशरदि नीवे हे मन्त्रे इति अथ बह्वोयदिलग्नगताम
 वंति तदा तेषां यो बलवान् उक्तो जात इति वक्तव्यम् अथायनं तत्तत्तरं कथा
 लक्षणगुणभावे देकाणो शरतुः ४।

३ प्र
 ४ प्र
 ५ प्र
 ६ प्र
 ७ प्र
 ८ प्र
 ९ प्र
 १० प्र
 ११ प्र
 १२ प्र
 १३ प्र
 १४ प्र
 १५ प्र
 १६ प्र
 १७ प्र
 १८ प्र
 १९ प्र
 २० प्र
 २१ प्र
 २२ प्र
 २३ प्र
 २४ प्र
 २५ प्र
 २६ प्र
 २७ प्र
 २८ प्र
 २९ प्र
 ३० प्र
 ३१ प्र
 ३२ प्र
 ३३ प्र
 ३४ प्र
 ३५ प्र
 ३६ प्र
 ३७ प्र
 ३८ प्र
 ३९ प्र
 ४० प्र
 ४१ प्र
 ४२ प्र
 ४३ प्र
 ४४ प्र
 ४५ प्र
 ४६ प्र
 ४७ प्र
 ४८ प्र
 ४९ प्र
 ५० प्र
 ५१ प्र
 ५२ प्र
 ५३ प्र
 ५४ प्र
 ५५ प्र
 ५६ प्र
 ५७ प्र
 ५८ प्र
 ५९ प्र
 ६० प्र
 ६१ प्र
 ६२ प्र
 ६३ प्र
 ६४ प्र
 ६५ प्र
 ६६ प्र
 ६७ प्र
 ६८ प्र
 ६९ प्र
 ७० प्र
 ७१ प्र
 ७२ प्र
 ७३ प्र
 ७४ प्र
 ७५ प्र
 ७६ प्र
 ७७ प्र
 ७८ प्र
 ७९ प्र
 ८० प्र
 ८१ प्र
 ८२ प्र
 ८३ प्र
 ८४ प्र
 ८५ प्र
 ८६ प्र
 ८७ प्र
 ८८ प्र
 ८९ प्र
 ९० प्र
 ९१ प्र
 ९२ प्र
 ९३ प्र
 ९४ प्र
 ९५ प्र
 ९६ प्र
 ९७ प्र
 ९८ प्र
 ९९ प्र
 १०० प्र

वसंते कुजे श्रीश्लो। चंद्रे

लक्षणगुणभावे देकाणो शरतुः ४।

लक्षणगुणभावे देकाणो शरतुः ४।

हृ.
टी.
३८

नामिX ५

बलिनः कृत्स्नपुत्रे चन्द्रमाः कुरुष्विवलवान्भवति तस्माद्यवने चरः मासेतपुत्रः।
 प्रतिपत्त्युत्ते पूर्वशशीमथबलोदशाहे अष्टेद्वितीयेत्यवलरुत्तीयेसौमैस्तः।
 होवलवान्सादेव द्ययनदिवस इति द्ययने सवर्षे स्वदिवसे आत्मीये वारे स्वसुका।
 लहोरायो स्थिते स्वमाससौ मासपतिते शनैरेतेषु कालेषु सर्व एव बलिनो भवति।
 शरुवगु सुदृष्टाद्या इति प्रादयोवर्णा आद्येषो प्राकाराद्यः शनैश्चरः रुकारा
 द्योरुथिरोभौमः सशनैश्चराहलवान् बुकाराद्यो बुधः सभौमात् गुकाराद्यो
 रुः सवुधात् पुकाराद्यः पुक्रः सजीवात् चकाराद्यश्चन्द्रः सपुक्रात् सकारा।
 यः सविता सचेद्रा चवलवानिति पतद्गुहाणां नैसर्गिकबलम् यस्मादनेनै
 वस्त्वल्पा ज्ञातवोऽक्तम् मन्दारसौम्यवाक्यतिसितचन्द्राकाययोर्नरबलिनः।
 नैसर्गिकबलमेतद्वलसाम्ये स्यादधिकवीर्यता इति यत्र ग्रहयोर्ग्रहाणां वा बल
 साम्यं भवति तत्रास्मादधिकवीर्यता स्यादिति अत्राचार्येण चतुष्टयकारस्य ग्रह
 बलस्य फलनोक्तं तच्चः साभिरस्य साहित्यात् तस्यादसारावल्या उच्चबलेन स

एतद्गुहाणां
 कालवीर्यं रा
 नेषाप्रत्यनमेन
 युक्तः कालव
 लसम्यनोभ
 वतिX ४X

वि

भवति युधिसंश्रमेचोत्तरसंस्थाबलिनपव कस्ततादीनोयुद्धमिति उक्तं यत्र
यजोत्तरदिग्भागस्थः सजयीसबलवान् तत्रजयलक्षणं उत्तरदिक्स्थः पुरुषोवे
पथुराण्यसन्निरुजोणः अधिभूतो विकृतो निष्प्रभो विकर्णश्चयः सजितः उक्तं
विपरीतलक्षणं समाजो जयगतौ निर्दिष्टः विपुलः स्त्रिगोद्युतिमान् क्षिणदिक्स्थः
यिजययुक्त इति एतत्तु क्रमशः संभवति तस्मान्मलिनाचार्यः सर्वजयिन
उदक्स्थो दक्षिणदिक्स्थो जयीश्चक्र इति एतच्चैष्टाबलं पञ्चमन्यतमेन युक्तं चैष्टा
बलयुतो भवति ॥ अथनाकालबलं ग्रहाणां नैसर्गिकं च मालिन्याह ॥ निशिशशि
कुजसौरास्सर्वदा जोह्निद्यान्ये बह्वलसितगताः स्युः क्रूरसौम्याः क्रमेण द्ययनदि
वसहो गामासयैः कालवीर्यं शरुवुगु शुभसायादृष्टितो वीर्यवंतः ॥ निशीति श
शिजजसौराः चन्द्रभौमशानयानि शिराजो वीर्यवंतो बलिनः तैर्बुधः सर्वदा सर्व
सिन्धालनिशिदिने बबली अन्ये परे रविगुरुसिता अहिदिने बलिनः क्रूरः पू
पग्रहाः प्रायुक्ता बह्वलं कल्पपक्षे बलिनः सौम्याः शुभग्रहाः सितगताः शुक्लपक्षे

त्वसम=दिः

सु.
ही.
॥१॥

स्याद्यहोयेनप्रकारेण धनं ददाति तथान्तेन्दुर्कसदृशं शानायायेन प्रकारेण धनं प्रदा-
 स्तत्रप्रकारद्वयदर्शनेप्रह्वयिरापाह ॥ अर्थाभिः पितृपितृपतिप्रशस्तिभिरात्स्नीभूत
 कनकादिवांयेः होरेहोर्दशमैर्विकल्पनीयाभिरेन्दुर्कसदृशं गाशब्देना। अर्थापि नाथ
 रिनिहोरेन्दुर्कान्वयन्दुयोर्दिवाकराद्यैः सूर्याद्यैर्ग्रहेर्दशमगतैर्मेसुराणस्थानस्थि।
 तैः पित्रादिभ्योर्धनानिर्विकल्पनीयावित्या तत्रप्रकारं जन्मममये लग्नाच्चन्द्राद्याय।
 द्यादित्योदशमस्योभवति तदापितृप्रभूतार्थाभिर्भवति एवंचन्द्रे लग्नादशमेपि
 तृपत्तिर्नोमानः सकाशात् भौमे लग्नचन्द्रेण तदादशमेपितृपत्तिर्नोमानः सका-
 शतो योर्दशमेशजोरानितः बुधेनित्रात्सहस्रः शुभेभ्रातरः सहजातश्चक्रैस्त्री
 तः योषितः सौरेभूतकनकात्मककान् अथकश्चिद्वर्णादशमेभवात्परश्चन्द्रात्
 तदास्वस्यास्वस्यादशायां द्वावपि स्वाभिहितफलप्रलौभवतः नकोवलं यावत्लग्नाच्च।
 त्राच्चवहर्वेपियदादशमस्याभवेति तदासर्वपवस्वस्यास्वस्यादशायां स्वप्रकारे
 ण फलप्रलौभवति अथलग्नाच्चन्द्राहानकश्चिद्वर्णादशमोभवति कोर्धप्रदोभवती

तदा X

॥३॥

वीर्यास्तेजोमनिष्टेष्टफलप्रवृद्धिम् तत्र शास्त्रेषु यानि चान्यास्युच्चादिसेस्थानेषु भास्य
 भफलवृद्धिप्रदर्शकानि नीचादिस्था नाम भुभफलप्रदर्शकानि तानि जन्मसमये से
 यानि यानि च शुभानामभुभानां वा फलानां ग्रहवशेनैव शुचिप्रदर्शकानि तानि चारवा
 न शास्त्रालक्षकालेषु हस्यते या नीति ॥ इति भट्टोत्पलविरचितायां ह ज्ञातकविहता
 वक्षकवर्गाया योनवमः ॥ २॥ ओं श्रीगणेशाय नमः ॥ ओं अथातः कर्माजीविका
 धार्यव्याख्यायते तत्रानेन प्ररुषेण कथं धनमर्जितव्यम् इत्यध्याये सिद्धिर्भूयते
 तत्र च प्रकारद्वयेन धनदाता ग्रहो भवति लग्नाच्चन्द्राच्चयोदशमो ग्रहो भवति सप
 वधनदाता भवति अथ लग्नचन्द्रयेदं शमं स्थाने भूमे भवति तदा लग्नचन्द्रादित्या
 नायेदशमं राशयस्तेषां यो धनं यस्ते ये सुनवो शकेषु प्ररुषस्य जन्मकाले स्थितास्तेषां
 नवो शकानां यो धनं तर्था धनदाता रजिर्भवति किं न लग्नाच्चन्द्राच्चयेदं राशयस्ते
 मेन प्रकारेण धनदाता रजिर्भवति तस्मै न्दं स्याद्दशमं राशयः अनेन प्रकारेणोति तत्रा
 दावेव लग्नाच्चन्द्राच्चदशमं स्थाने ग्रहो येन प्रकारेणोति तत्रा

तो
मे
यति x2

या x2 की x2

नयोः १ कृभिः

429

वाहादशस्थानेभवति तदा नयोर्धो भंगकृद्भवति केचिद्योगकर्तृणां मध्ये नगापतेषु
ते योगावहभिराचार्यैः कथिताः अन्यथा तं केमडुमो ~~केमडुमो~~ अन्यथा स योगत्रयस्याभा
वेवहुभिराचार्यैः केमडुमाख्यो योगउक्तः ए तदुक्तं भवति यदि बंदाद्वितीये द्वादशके
न कश्चिद्गुहो भवति तदा केमडुमाख्यो योगो भवति अन्यैरसाविति अन्येषां गार्गादीनामे
वेमतम् केन्द्रे जन्मलग्नकेन्द्रे शीतकरे चन्द्रे वा भौमादिग्रहयुते भौमादिरहितयोरपि
चन्द्राद्वितीयद्वादशस्थानयोः केमडुमो न भवति केन्द्रे ग्रहेण युते इत्यत्र केन्द्रेः
केवलमेव व्याख्यातम् अन्यैः शीतकरे केन्द्रे स्थितैस्तस्मिन्नेव ग्रहयुते इति व्याख्यातम् ॥
यथा चोक्तम् चन्द्रकेन्द्रग्रहयुते चन्द्रमसोऽपि योगो न भवति शीतकरे ग्रहयुते इत्येतदपि न
र्थकं स्यात् तत्र च भगवान्मार्गैः व्याख्या केन्द्रगच्छन्नादिनाभानुं न वेहुहः कश्चिद्वासा
दिना चन्द्रे लग्ना केन्द्रगतो यवा योगः केमडुमो नाम तदा स्यादत्र गार्हितः भवति निन्दितः
सौरादिरिदमयमं युताः ॥ तस्याचसारवल्याम् ॥ स न फानफाडर भराः ज्ञेयार्थगा
भवन्ति रविरहितैर्विज्ञेयैः केरववनबोधवादिहमैः एते न यदा योगां केन्द्रग्रहव

के

३

हृ.
टी.
१५८

नितेशशोकश्च केमदुमोतिकश्चः शशिने समस्तग्रहादृष्टे एवंकेनेप्रीतकरे अथवाग्रहयु
 तेकेमदुमोनेष्यते स्वल्पज्ञातकेपितेनस्वनफादुराधराभावेकेमदुमउक्तः तथारविवर्ज
 द्वादशगौरनफाचन्द्राद्वितीयगौः स्वनफा **चन्द्राद्वितीयगौः** स्वनफा उभयस्थितैर्धुरधरा
 केमदुमसंसितोतोनाः सत्येसापिस्वनफानफाधुराधराभावेकेमदुमउक्तः तथापि स्वा
 नफानफाचयोतोदोरुधिरश्चन्द्रसंस्थितः क्षेप्रात् प्राक्पृष्टतोग्रहेन्दुरुभयगतैस्तेषुरवि
 वर्जम् केमदुमैत्रयोतोनायाभवेयत्रगर्हितंजन्म केचिकेन्द्रनवांशकेक्षितिकेचिदावा
 याः केन्द्रेषुकेचित्रवांशकेषु एतद्योगातुर्येवदंति तथाचन्द्राद्वितीयद्वादशस्यैर्ग्रहैः
 स्वनफायायोगाव्याख्याताः तथाकौञ्चिच्छ्रुतकीर्तिजीवशर्मप्रभृतीभिः केन्द्रवशात्त्रवां
 शकवशाच्चव्याख्याताः एतदुक्तंभवति ताराग्रहैश्चन्द्राच्चतुर्थस्थानस्यैः स्वनफादशम
 स्थैर्धुरधरा प्रतोनायाकेमदुमः तथाचक्रतकीर्तिः चन्द्रवत्त्वर्थैः स्वनफादशमस्थैः
 कीर्तितोनफाविहगौः उभयस्थितैर्धुरधराकेमदुमसंसितोतोनाः केचित्रवांशकेचन्द्रमाभ
 वति तस्माद्वापेहि **चन्द्राद्वितीयोराशिरुत्रयदिताराग्रहोभवति** तदास्वनफा अथचन्द्रन

रनफा उभयस्थैर्

युयोगत्रयं
वदंति यथा

१५८

सू.
टी.
२५२
स्थिता

कमलः प्रोभनकमलः कोशकारवसनः पटुवासाः अजितान्वितः कलमृगवर्मयुक्तः गद
 दुःपक्षीतल्यवदनः तत्समवक्रः चटादिगः उम्भ प्रथमदेक्षाणाः पृथनरदेक्षाणाः सौमसक्त
 च॥ अथक्रममहितीयस्य सवृषं वैताल्लोयेनाह॥ दग्धेशकटे सशर्लाले लोहान्नाहुरते इ
 नावने मलिनेन पदेन संहृताभाणैर्मूर्ध्निगतैश्च मध्यमम्॥ प्राकटे गंजामगिननाइजाशे
 न सशर्लाले लोहमलिनेन सहिते दग्धेः गनास्त्री लोहान्नाहुरते गदहृणाति वनेरणमलि
 नेन पदेन समले मवासमासेवता प्राहृताभाणैर्भाणप्रकारैः मूर्ध्निगतैर्मस्तकारोपितैरुपल
 क्षिता मध्यमोहितीयदेक्षाणाः पृथस्त्रीदेक्षाणो बुधसक्तश्च॥ अथक्रममहितीयस्य सवृष
 तानमिन्द्रवज्रयाह॥ श्यामः सरोमश्रवणः किरीटीतल्यवनिर्घासफलैर्विभर्ति भोशानिलो
 हव्यतिमिश्रितानि संचारयसं तगतोद्युतस्य भेष्यामः श्यामवर्णः सरोमश्रवणः शोमशकर्ताः
 किरीटीमौलियुक्तः तत्कर्मपत्रं पालीय निर्यासः स्वेहफलं च सप्रसिद्धमेव पतैः सभोशानि
 लोहव्यतिमिश्रितानि लोहसंयुक्तानि विभर्तिथारयति तानिव संचारयति द्युतस्यक्रम
 स्यात्पगतः तृतीयदेक्षाणाः पृथनरदेक्षाणाः अक्रमसक्तश्च॥ अथमोनायस्य सवृष

३२

: ७७
लादि: ३

वद २

ह ३
स्थानं तं नमो न X २

रपा ५

मखेन जानाति अन्नदलायतात्ती पञ्चपत्रसदृशनेत्रा प्रणामा सवर्णा विवित्रा।
 गिगानाप्रकाराणि वस्तुनिचमार्गमाणाभीक्ष्णाना विभूषणा लेकतालेकाराणभू
 धिता लोहकर्णी लोहयुक्तो अत्रोद्योवाही मकरस्थमथो द्वितीये देक्ताणो प्रदिष्टा
 उक्ता पञ्चरत्नी देक्ताणो अत्र सत्कच ॥ अथ मकरतृतीयस्वरूपे रथोद्धतयाह ॥ कि
 त्रैरपमतनुः सकम्बलस्तृणावापकवचैः समन्वितः क्रमप्रदहतिरत्नविभिते स्व
 र्धममकराशियश्चिन्मः ॥ कित्रोदेवयो नयः सप्तभुजः सदृशतनुः सकम्बलः क
 म्बलसहितः तृणावापकवचैः शराधानधनुः सन्नाहैः समन्वितो युक्तः क्रमच
 टेरत्नविभिते स्वरात्तमे ससत्कच उद्धहति धारयति मकराणोः पञ्चमस्तृती
 यदेक्ताणाः पञ्चपत्रसदृशेक्ताणाः सायुधोद्धतयाह ॥ अथ क्रमप्रथमदेक्ताण
 स्वरूपे रथोद्धतयाह ॥ स्नेहमयजलभोजनागम व्याकली तमना सकम्बलः
 केशकारवसनोजनान्वितो रत्नल्लवः नोदरादिभिः स्नेहमैलादिनयपानवि
 शेषः जलघटकभोजनमशानमे पतेपावागमः तेन व्याकलितं मनश्चित्तयस्य स

तर

कृ